

Joan Hoff Wilson: Ideology and Economics. U. S. Relations with the Soviet Union, 1918-1933. University of Missouri Press, Columbia, 1974. 192 s.

Forf. har sat sig for endnu engang at behandle spørgsmålet: hvorfor gik der 16 år efter Oktoberrevolutionen, før U.S.A. anerkendte sovjetregeringen? Dette emne har hyppigt været diskuteret i amerikansk historieskrivning, men efter Wilsons opfattelse har den hidtidige forskning overdrevet det amerikanske erhvervslivs indflydelse på den amerikanske regerings holdning, både mht. ikke-ankendelsespolitikken og mht. den endelige beslutning i 1933 om at anerkende Sovjetunionen. Forf. mener tillige, at forskningen har undervurderet den rolle, som bureaukratiet i det amerikanske udenrigsministerium og handelsministerium spillede. (Forordet, s. VII). Hermed har Wilson for så vidt allerede angivet sin hovedtese: det var ikke det amerikanske erhvervsliv eller økonomiske faktorer i det hele taget, der var afgørende for den amerikanske Ruslandspolitik; det var derimod den af Wilson-administrationen umiddelbart efter Den I. Verdenskrig formulerede og af det amerikanske regeringsbureaukrati institutionaliserede anti-bolsjevikkiske ideologi, som øvede den afgørende indflydelse på de skiftende amerikanske regerings negative Ruslandspolitik op til 1933; beslutningen om at anerkende sovjetregeringen blev truffet af præsident Wilson, upåvirket af erhvervslivet og udenom regeringsbureaukratiet; motiverne hertil var ikke økonomiske, men storpolitiske (frygt for især japansk aggression).

Forf. når frem til disse konklusioner, ikke fordi hun har benyttet et nyt kildemateriale, men fordi hendes teoretiske apparat er et andet. I et afsluttende kapitel (som burde have været placeret forrest!) om de hidtidige fortolkninger af den amerikanske Ruslandspolitik i den pågældende periode og om udviklingen af studiet af amerikansk udenrigspolitik og erhvervshistorie generelt gør Wilson op med såvel de »konservative evolutionister« som de »progressive« historikere i amerikansk historiografi. I stedet ønsker forf. en ny, omfattende historisk syntese til erstatning for de to omtalte skoler, der anklages for at have forhindret udviklingen af en afbalanceret opfattelse af de økonomiske motivers rolle ved formuleringen af amerikansk udenrigspolitik. Den teoretisk-metodologiske redning skal bl. a. komme fra den del af den politiske videnskab, der beskæftiger sig med organisationsteori. En hovedskavank ved begge de dominerende skoler inden for den traditionelle diplomatiske historieskrivning er nemlig, at formuleringen af udenrigspolitik anses for at være en fuldstændig rationel og kalkuleret proces. Denne »den rationelle aktør-model« bør i stedet erstattes af én, der tager hensyn til »the complex impact of ideological and economic motivation as it is affected by structural relationships and role playing within Government agencies and business organizations« (s. 141).

Et hovedproblem bliver derfor at definere, hvad der forstås ved hhv. ideologi og økonomisk interesse. Et af de mest kritisable træk i den amerikanske diplomatiske historieskrivning ser Wilson netop i en forkert beskrivelse af forholdet mellem egeninteresser (»self-interest«) og ideologi. Hun vender sig imod den gængse opfattelse af ideologi som udtryk for hykleri eller propaganda og foreslår i stedet en definition, som omfatter »the need felt by groups and individuals for guidance in times of flux and uncertainty«. En sådan definition anvendt på det amerikanske erhvervslivs fjendtlige ideologiske holdning til Sovjetrusland i 1920'erne får forf. til at betragte denne anti-kommunismes formål som gående ud på at give den almindelige amerikaner sikkerhed og identitet, således at han kunne hamle op med de hastigt skiftende sociale og økonomiske forhold. Ideologiens funktion blev at slå bro over kløften mellem situationen, som den faktisk var, og som man ønskede, den skulle være. Ideologien havde med andre ord en afværgefunktion over for bolsjevismen og en stabiliserende funktion i forhold til det amerikan-

ske politiske og økonomiske system. Ved en analyse af en ideologisk erklæring skal historikeren derfor ikke se på, om de i erklæringen indeholdte udsagn faktisk svarer til virkeligheden, men derimod interessere sig for dens effektivitet som kommunikationsmiddel mellem medlemmer af særlige sociale, økonomiske eller politiske grupper. Hvad angår de økonomiske interesser, forkaster forf. opfattelsen af, at erhvervsfolk udelukkende handler på grundlag af rationelle, økonomiske kalkuler eller ud fra magtbegær. I stedet foreslår hun en langt mere nuanceret, men også kompliceret opfattelse, der tager hensyn til de forskellige roller, erhvervsfolk og politikere spiller.

Alt dette lyder meget interessant, men enhver teori skal måles på dens egnethed til at løse de problemer, forskeren arbejder med. Hvordan ser det da ud, når Wilson anvender sine teorier på kildematerialet? I en vis forstand anvender hun slet ikke de teorier, hun gør rede for i det afsluttende kapitel. I indledningen gør hun nemlig opmærksom på, at selvom hun normalt ikke anvender begrebet »ideologisk« som udtryk for noget negativt, så gør hun det alligevel i de tilfælde, hvor ideologiske betragtninger hos amerikanske erhvervsfolk og politikere »begrænsede de diplomatiske optioner eller perverterede almindelig sund fornuft« ved formuleringen af den amerikanske Ruslandspolitik (s. XII). Men herved har forf. givet frit løb for en helt vilkårlig anvendelse af begrebet »ideologisk«, for hvad er »sund fornuft«, og bør en regering altid tilstræbe flest mulige optioner uanset de principper, der ønskes fremmet i den internationale politik? Resultatet bliver da også, at forf. stort set fordømmer alle de erhvervsfolk og politikere, der gik imod en amerikansk anerkendelse af sovjetregeringen, før denne havde honoreret visse amerikanske krav om erstatning for nationaliseret amerikansk ejendom og betaling af amerikanske lån til tidligere russiske regeringer m. v. En sådan politik opfatter forf. som »ideologisk« og derfor forfejlet. De erhvervsfolk derimod, som ud fra kortsigtede, økonomiske interesser gik ind for en normalisering af forholdet til sovjetregeringen, karakteriseres som »realistiske«. Generelt mener forf., at »ideologisk frygt vandt overhånd over ærlighed og umiddelbare økonomiske egeninteresser« (s. 48, se også s. 56 f. og 58 f.).

En sådan fortolkning forekommer ikke særlig rimelig; Wilson anfører i øvrigt i sin fremstilling forskellige oplysninger, der lader en anden opfattelse forekomme langt mere sandsynlig. Stort set forholdt det sig nemlig sådan, at de erhvervsfolk og virksomheder, der gik ind for en politisk tilnærmelse til sovjetregeringen, ikke havde krav på sovjetregeringen, men derimod et stort behov for at finde afsætningsmarkeder. Over for denne gruppe stod imidlertid en anden og langt mere indflydelsesrig gruppe, bestående af virksomheder, der enten havde store værdier på spil i Rusland, eller som frygtede sovjetisk konkurrence på det amerikanske marked. For de virksomheder, der havde store kapitalinteresser på spil i Sovjetrusland, var det ikke en irrationel politik at kræve sovjetiske tilsagn om skadesløsholdelse, før der kunne blive tale om en normalisering af forholdene mellem de to lande. Der lå med andre ord helt konkrete og reelle økonomiske interesser bag de forskellige opfattelser i det amerikanske erhvervsliv; at karakterisere den ene gruppes politik som realistisk og den anden gruppes som ideologisk er derfor meningsløst. Set fra den amerikanske regerings synspunkt var det heller ikke udtryk for nogen irrationel politik, når den tilsluttede sig kravet om erstatninger for nationaliseret amerikansk ejendom. U.S.A. var i løbet af verdenskrigen blevet til en stor kreditornation; for at sikre den økonomiske verdensorden, som var forudsætningen for den amerikanske position i verdensøkonomien og dermed for den amerikanske velstand, måtte det være helt naturligt at søge de principper hævdede, der lå til grund for denne verdensorden. Et af disse principper var netop udenlandske investeringers ukrænkelighed.

Forholdet mellem regering og regeringsbureaukrati på den ene side og erhvervslivet

på den anden side er et hovedtema i fremstillingen. Wilson har ikke gjort så meget ud af at redegøre for de teorier, der ligger til grund for hendes antagelser på dette område. Udtalt bygger hun imidlertid på en forestilling om, at regeringsbureaukratiet fungerer så at sige autonomt i det russiske spørgsmål. Hun henviser i en bestemt forbindelse til en artikel, skrevet af en amerikansk statskundskabsmand (Lester W. Milbrath, »Interest Groups and Foreign Policy« i James N. Rosenau (ed.), *Domestic Sources of Foreign Policy* (1967)) som belæg for en påstand om, at moderne samfundsforskere nu har klarhed over, hvilke skridt erhvervsfolk og erhvervsorganisationer nødvendigvis må tage, hvis de skal påvirke regeringens politik (s. 113). Denne håndfaste opfattelse af, hvad de generaliserende samfundsvidenskaber er i stand til at præstere, findes der imidlertid overhovedet ikke dækning for i den pågældende afhandling. Tværtimod understreger Milbrath, at det ligger klart uden for samfundsvidenskabernes muligheder fuldt ud at vurdere interessegrupperes indflydelse i politik. Andre undersøgelser af beslægtede emner synes i øvrigt at pege i retning af, at det er mere frugtbart at anvende en model, der både omfatter de helt formelle pressionsaktiviteter og de mere uformelle kontakter mellem ledende personer i erhvervsliv og administration.

Wilson's bog er meget stimulerende, og hun har fremlagt et stort materiale om det amerikanske erhvervsliv, dets forskellige grupperinger og organisationer og om diverse fremtrædende erhvervsfolks syn på det russiske spørgsmål i den behandlede periode. Der er imidlertid noget næsten provinsielt amerikansk over bogen, idet forf. for det første så at sige ikke inddrager ikke-amerikanske forskeres resultater i sin undersøgelse, og for det andet overhovedet ikke forsøger at placere de amerikansk-sovjetiske relationer i sammenhæng med det russiske spørgsmåls udvikling internationalt. Den meget selvsikre fejlen alle tidligere amerikanske undersøgelser af emnet til side vil sikkert fremkalde livlige reaktioner, især i amerikansk historieskrivning.

Bent Jensen

Aloysius Balawyder: Canadian-Soviet Relations between the World Wars. University of Toronto Press, Toronto, 1972. 248 s.

Forf. meddeler i forordet, at formålet med bogen er at give såvel forskere som almindelige læsere en håndbog vedr. de kanadisk-sovjetiske relationer i mellemkrigstiden. Han erklærer sammesteds, at hans værk viser, hvorledes disse relationer blev påvirket af følgende fire faktorer: Storbritanniens politik, Kominterns politik, økonomisk pres internt i såvel Kanada som Sovjetunionen og politisk og etnisk gruppepres i Kanada. Endelig anføres det, at de sovjetisk-kanadiske relationer primært var motiveret af kommercielle betragtninger, et udsagn der synes at gå på både Kanadas politik over for Sovjetunionen og på Sovjetunionens over for Kanada (s. VII-VIII).

Fremstillingens kildemateriale består for en stor del af ledende kanadiske politikeres privatarkiver samt materiale fra forskellige kanadiske ministerier og myndigheder. Herudover spiller kanadiske aviser og referater fra debatter i det kanadiske underhus en stor rolle. Endelig har forf. benyttet diverse monografier, afhandlinger og artikler af interesse for emnet.

Der skulle således være gode muligheder for at få belyst de interessante problemer, forf. omtaler i indledningen. Desværre er dette kun lykkedes i meget ringe grad, og man kunne have ønsket, at de mange personer, der takkes i bogens forord for den hjælp, de har ydet forf., havde ydet en større indsats for at få mere hold på fremstillingen. Dispositionen er i det store og hele kronologisk, hvilket der naturligvis ikke er noget galt i;